

takaisin.

Pitkin matkaa Niinistö kykenee esittämään monia mielenkiintoisia yksityiskohtia tai vaiheita kuvattavan henkilön elämässä. Pienin, mutta vakuuttavin vedoin hän luonnostelee lukijan eteen tulevan aktivistin perhetaustan ja samalla aatteellisen perustan. Pelkkä kuriositeetti ei ole kertomus suomalaisen partioliikkeen alkuvaiheista, johon Sivénien veljekset merkittävästi liittyvät. Nykylukijalle myös aktivisti-vuosien toiminnan selvittäminen tuo uuden näkökulman.

Pidän Niinistön selvitystä niin sanotuista ”kahvilakursseista”, joita muuten myös määrätystä syystä ”kolpakkokursseiksi” kutsuttiin ansiokkaana. Tässä tekijä tuo uutta selventävää tietoa ylimmän sotilaskoulutuksen historiaan. Talvisodan aika ja saavutukset ovat Susitaipaleen uran ja koko elämän huippukohta. Tässä voidaan sanoa hänen kohonneen ”sankarien joukkoon”, siihen joukkoon jota hän mm. Termopyläin taistelutapahtumissa suunnattomasti ihaili. Traagista oli, että hänen saavutuksensa jäivät aikanaan Siilasvuon taakse. 1970-luvulla ilmestynyt merkittävä sotahistoriallinen tutkimus ”Ryhmä Susi Talvisodassa” saavuttamastaan menestyksestä huolimatta tuskin lääkitsi kaikkia haavoja. Niinistön selvitys sekä talvi- että jatkosodan taisteluisista on erinomaista tekstiä ja edustaa meillä harvinaista arvioivaa, kriittistä sotahistorian tutkimusta. Tuntuu kuin Susitaipaleen menestys olisi siivittänyt tutkijaakin antamaan parhaansa juuri näissä luvuissa.

Edellä olen esittänyt huo-

mautuksia L. J. Niinistön tutkimuksessa esiintyvistä puutteista, jotka käsitykseni mukaan liittyvät nimenomaan käytettyyn metodiin. Tekijä olisi voinut rohkeammin ja ennakkoluulottomammin käyttää muitakin lähestymisvaihtoehtoja. Loppuvaikutelmaksi jää myös, ettei tekijä ole rohennut irtautua lähdeaineistosta tekemään tutkijalle toki legitimiä sallittua analyysia. Tutkimus olisi siten kaivannut pohdiskelevampaa otetta.

Paavo Susitaival, aktivisti, sotasankari ja suuri isänmaan ystävä on elämäkertansa ansainnut. Tutkimuksen tekijäkin, on väitöskirjansa ansainnut. Hieman vaatimattomasta ja kunnianhimmottomasta alkuteesta huolimatta tutkimuksen tuloksena kasvaa lukijan eteen kokovartalokuva Paavo Susitaipaleesta. Tutkimus perustuu vankkaan ja varsin laajaan alkuperäislähdeaineistoon, jonka käyttö ei annan huomauttamiselle sijaa. Tekijä osoittaa tutkimuksellaan hallitsevansa tieteellisen historian tutkimuksen perusmetodeihin kuuluvan ulkoisen ja sisäisen lähdekritiikin käytön, eikä ajoittain varsin laajasta haastattelumateriaalin käytönkään takia sorru yksipuolisuuteen. Kuva Paavo Susitaipaleesta on uskottava, vaikka hieman vähäverinen.

Martti Turtola

Kolme näkökulmaa lähistoriaan

Max Jakobson: Väkivallan vuodet. 20 vuosisadan tilinpäätös I. Otava 1999. 424 s. Kuvitettu.

Keijo Korhonen: Sattumakorpraali. Korhonen Kekkonen komennossa. Otava 1999. 381 s. Kuvitettu.

Lasse Lehtinen: Entisen presidentin tekijä. Päiväkirja. WSOY 2000. 337 s.

■ Ministeri *Max Jakobson* lieenee historian tutkijoiden silmissä hieman outo lintu: valtiotieteen ylioppilas, jonka 31-vuotiaana julkaisema Diplomaattien talvisota on edelleen kestävä analyysi keskeisistä tapahtumista. Sen jälkeen hän on julkaissut monta teosta, joita on vaikea luokitella. Osin ne ovat muistelmia, osin tutkimuksia, osin kannanottoja ajan ilmiöihin. Kaikkiaan kirjat sekä Jakobsonin lehtiartikkelit, puheet ja muut esiintymiset ovat muovanneet suomalaista historiakäsitystä enemmän kuin pitkä rivi väitöskirjoja.

Toisin kuin vaikkapa Paavo Haavikko Jakobson ei haasta akateemisia tutkijoita kilpailuun totuudesta, vaan nojautuu paljossa heihin. Jakobsonin lukeneisuus häikäisee – samoin hänen lukunopeutensa, jota saatoinkin seurata avustaesani häntä Uuden Suomen arkistossa hänen tilinpäätöksensä toista osaa varten.

Tehokkuuden juuretkin tunnen, sillä olin Jakobsonin

kaukaisena seuraajana Uuden Suomen Lontoon-kirjeenvaihtajana kesällä 1966. Muutamassa tunnissa oli silloin käytävä läpi yhteistyölehden käsikirjotukset ja muu aineisto sekä laadittava useita uutistekstejä, sillä etenkin US:n Lontoon-kirjeenvaihtajat seurasivat takavuosina lähes koko maailman tapahtumia, kun uutistoimistopalvelu oli niukkaa ja muita vakinaisia kirjeenvaihtajia vähän. Pelkkä käännös ei useinkaan tullut kysymykseen, vaan asioita piti käsitellä suomalaisen lukijan kannalta.

Myös tilinpäätösteoksen luokittelu on vaikeaa. Jakobson kertoo hieman muistikuviaan koulupojan, sotilaan ja nuoren toimittajan elämästä rasittamatta kuitenkaan lukijaa yksityiskohdilla. Samaten hän esittelee sukunsa harvinaislaatuista vaiheita. Teosta ei voi silti pitää muistelmina. Paljossa kysymys on 1900-luvun historian yleisesityksestä Jakobsonin omasta näkökulmasta. Hän keskittyy siis kannaltaan ensisijaisiin asioihin sivuuttaen paljon yleisesti tärkeääkin. Viisaasti hän olettaa lukijoiden jo tuntevan tapahtumien pääpiirteet; niiden toistamisella ei heitä piinata.

Jakobson hyppelee ajassa rohkeasti edes takaisin rinnastaen vaikkapa 1910-luvun ja 1990-luvun tapahtumia ja pohdii omia kosketuksiaan niihin sekä eri tulkintoja. Hän arvioi tällöin (itse)kriittisesti myös omia aiempia näkemyksiään. Tällaisessa pomppimisessa on riskejä, mutta Jakobson hallitsee lajin.

Teoksen erityispiirre on juutalaisuuden kohtalon esittely. Aihe on holocaustin vuosisa-

dalla herkkä, mutta Jakobson käsittelee myös tätä, itselleen läheistä teemaa objektiivisesti ja kiihkoilematta. Usein käsitellyssä ja jälleen ajankohtaisessa kysymyksessä kahdeksan juutalaispakolaisen luovuttamisesta Saksaan 1942 hän ei (perustellusti) niele Suomen viranomaisten tuolloisia perusteluja. Jakobson kuitenkin korostaa karkotusten keskeyttämisen (missä hänen isällään oli keskeinen rooli) pelastaneen Suomen kansainvälisen maineen.

Tässä on mahdoton käydä läpi edes Jakobsonin keskeisiä arvioita puoli vuosisataa kattavalla jaksolla. Vuoden 1918 tapahtumia hän pitää vaupussotana: "kaiken sen perusteella, mitä nyt tiedämme marxismi-leninismistä todellisesta luonteesta on selvä, että jos punaiset olisivat voittaneet, Suomi olisi ehkä vasta vuonna 1991 vapautunut neuvostovalloituksen otteesta". Tapahtumien käsittelyä vaimensivat Jakobsonin mukaan kuitenkin kauan "idänsuhteiden luomat tabut ja estot". Kuningaskysymyksessä ja muissakin asioissa Jakobson kehottaa tarkastelemaan ratkaisuja ajan omien edellytysten valossa; virhearvioihin sortuivat monet muutkin kuin suomalaiset.

Talvisodan syntyvaiheissa Jakobson korostaa Neuvostoliiton vainoharhaisuutta; takavuosina korostettua luottamusta ei olisi siten ollut helppo luoda. Stalinin Suomen-politiikka oli kaikkiaan korollaari suurpoliittisesta kehityksestä eikä Moskovan ja Helsingin kahdenvälinen asia, kuten usein tulkitaan. Urho Kekkosen jälkiviisaana väläyttämää

yyä-järjestelyä ei 1930-luvulla olisi hyväksynyt silloinen Kekkonen eikä moni muukaan, saati alueluovutuksia.

Jakobson ei torju Heikki Ylikankaan teesiä, jonka mukaan talvisodan rauhaan päädyttäessä pohdittiin luovutettavien alueiden saamista myöhemmin takaisin. Tähän ei tarvittu edes Hermann Göringin neuvoja; suomalaiset oivalsivat tietenkin itsekkin maailmansodan jatkuvan. Rauhaan päättämiseen vaikuttivat Suomessa kuitenkin muutkin tekijät, ennen muuta armeijan uupuminen, ja päättäjät horjuivat.

Niin tässä kuin monessa muussa asiassa Jakobson pysyy porautumaan akateemisia tutkijoita syvemmälle päätösprosessien ytimeen siksi, että hän on itsekkin osallistunut suuriin ratkaisuihin. Akateeminen tutkija on usein kuin paa- vi antamassa seksuaalivalistusta. Esim. näkemys siitä, että kuhunkin asiaan saa olla vain yksi syy, saattaa olla teoreettisesti kaunis kuin Euklideen geometria, mutta ajatus on elämälle vieras. Yleensä päättäjien mielissä myllertävät monenlaiset perustelut ja ratkaisut ovat usein vaistonvaraisia.

Jakobson ymmärtää siis analyttisesti suomalaisia päättäjiä. Asetelma muuttuu tietenkin silloin, kun Jakobson ei nojaa vain yleiseen kokemukseensa päätösprosesseista, vaan joutuu tarkastelemaan omia toimiaan. Aiemmissa teoksissa hänen on ollut vaikea arvioida objektiivisesti etenkin YK:n pääsihteerikiistaa 1970-luvun alussa. Tilinpäätöksen toisessa osassa nähdään, miten Jakobson tarkastelee tapahtumia, joissa hän ei ole ol-

lut vain etäältä näkijä, vaan yhä keskeisempi tekijä.

Kirjoittajana Jakobson kertoo oppineensa paljon 1940-luvun Lontoossa. Briteille tyyppillinen eleettömyys ja ironia leimaavat myös loisteliaalla tyyllillä tehtyä tilinpäätöstä. Siinänsä niukka kuvitus tukee hyvin tekstiä.

*

Tohtori *Keijo Korhosen* muistelmia paheksuttiin tuoreeltaan jopa Helsingin Sanomien pääkirjoituksessa presidentti Martti Ahtisaaren ja muiden lähimmäisten piikittelystä. Ilkeilyt ryydittävät teosta, mutta niitä on lähes 400 sivulla varsin harvassa. Jos ne kaikki poimitaan yhteen lehtiartikkeliin, syntyy väärä vaikutelma. Ja on hyvä kertoa suoraan näkemyksensä tyytymättä sovinnaiseen kuvailuun asioista, jotka muutoinkin tunnetaan.

Inhorealismien apostoliksi ja poliittisen historian professoriksi Korhonen on kylläkin yllättävän katkera etenkin ulkoministerikautensa lyhydestä. Olihan hänen pakko nähdä, että oli eri asia olla ulkoministerinä – ”sattumakorpraalina” – vähemmistöhallituksessa, jossa keskustalaisille ja muillekin riitti enemmän jaettavia salkkuja kuin enemmistöhallituksessa. Korhonen ei ollut edes eduskunnan jäsen, joten oli luonnollista korvata hänet yksöksetjun politiikolla.

Korhonen katsoo kaatu-neensa 1977 ennen muuta Neuvostoliiton suurlähetystön tyytymättömyyteen. Epäilemättä häntä vastaan juoniteltiinkin suomettumiskauden pahimpaan tyyliin. Toisaalta Suomen ulkoministerin henkilö ei saisi ärsyttää tärkeimmän rajanaa-

purimme johtavia edustajia. Korhosta voi ihailla poleemikkona, mutta kovin diplomaattinen hän ei ole omankaan, tosin niukan kokemukseni mukaan. Vaikeuksiin hän ajautui Kainuun Sanomien toimituksenkin kanssa. Sellainen tukkijätkän suoruus, jota Urho Kekkonen arvosti ja itse sovelsi, ei toimi kaikkialla.

Vertailun vuoksi voi todeta, että Korhosen ulkoministerikauden aikana Neuvostoliitto osoitti avoimesti tukensa vuorineuvos Paavo Honkajuurelle Suomalais-neuvostoliittolaisen kauppakamarin puheenjohtajana, vaikka peräti presidentti oli hyökännyt julkisesti tämän asemaa vastaan myllykirjekirjassaan. Neuvostoliittolaiset hyväksyivät siis muitakin kuin nöyristelijöitä (ja luultavasti arvostivat heitä Tehtaankadun juoksupoikia enemmän). Kysymys saattoi olla myös tyylistä, jolla näkemys esitti.

Korhonen päivää esipuheensa osin Sonoran aavikolle Arizonaan. Tekstissä näkyykin, että se on laadittu kaukana suomalaisista tietolähteistä; detaljivirheitä on turhan paljon. Kokonaisuutena Korhonen tarjoaa silti runsaasti tietoa niin omista, kiintoisista vaiheistaan kuin ennen muuta Suomen ulkopoliitiikan arkipäivästä. EU-kysymystä Korhonen joutuu tosin tarkastelemaan ajallisesti kovin läheltä, mutta hänen kiihkeytensä kertoo lähes päiväkirjamaisesti EU-opposition tuntemuksista. Kirjoittaa Korhonen osaa.

*

Lasse Lehtinen on banalisoinut monia asioita – mukaan luettuna presidentti Martti Ahtisaaren taannoisen imagon.

Lehtisen päiväkirja on yhtä kaikki hyvä dokumentti niin suomalaisen elämänmenon eräistä piirteistä 1990-luvulla kuin presidentti-instituution ongelmista suoran kansanvaalin aikana.

Pääosin päiväkirja kertoo siitä, miten Lehtinen rientää kutsuilta ja matkoilta toiselle – tietenkin pääosin muilla kuin omilla rahoillaan. Hänellä on laaja tuttavaverkko, joskin siinä on myös aukkoja. Lähimmän piirin, kuten ”Savon mafian” kautta yhteydet järjestyvät kuitenkin lähes kaikkialle, vaikkei Lehtisellä ole enää vuosiin ollut erityisempää muodollista asemaa. Hedonismia pursuava päiväkirja on kaikkiaan kuin käsikirjoitus ”Hyviin herroihin” – ja hyvä lähde kulttuurihistorian tutkijoille.

Lehtisen päättäjäsuhteita on tietenkin vahvistanut hänen tunnettu roolinsa Martti Ahtisaaren vaalikampanjassa. Viime vuosina yhteydenpito presidenttiin ei näy kuitenkaan olleen kovin tiuhaa ja tämän neuvonantajan Alpo Rusin kanssa Lehtinen ajautuu ristiriitoihin.

Pääosin Lehtinen lienee ollut oikeassa analysoidessaan Ahtisaaren tiedotuspolitiikan virheitä, jotka kuitenkin peittyivät Kosovon tehtävän saavutusten alle äskeiseen optiokohuun saakka. Lehtinen myös turhautui siihen, etteivät hänen ehdotuksensa presidentin puheiden kehittämiseksi juuri kelvanneet käyttöön. Tekstejä näkemättä on vaikea arvioida syitä, mutta tuskin kontribuutiot olisivat ainakaan puheita huonontaneet.

Ahtisaaren päätyemisestä

